

Urbaniseringen i Danmark de seneste 100 år

Af Jan Christensen, jach@kl.dk

Dato: 17. marts 2022

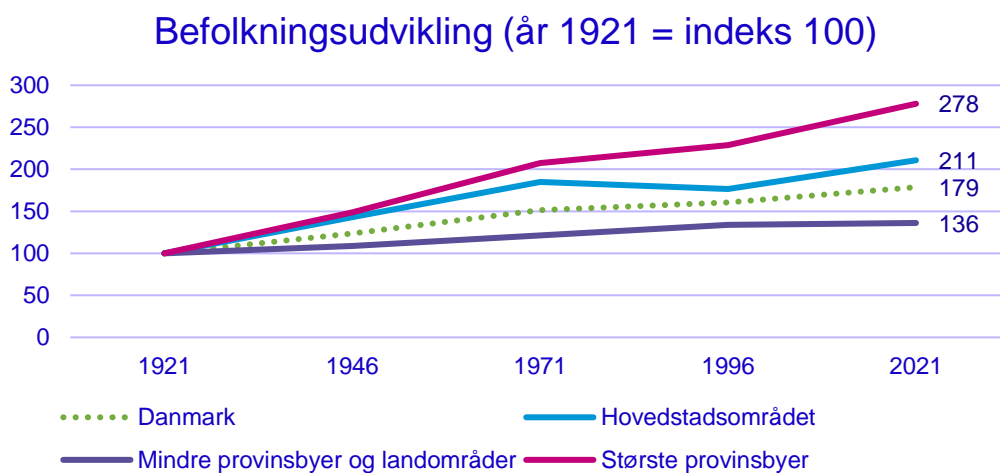
Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 1 af 11

Formålet med dette analysenotat er at afdække urbaniseringen de seneste 100 år, med særligt fokus på udviklingen for hovedstadsområdet og udviklingen for de største provinsbyer.

Analysens hovedkonklusioner

- De seneste 100 år er befolkningen i Danmark vokset fra 3,27 mio. til 5,84 mio. indbyggere, svarende til en stigning på 79 pct.
- Væksten er især sket blandt de største provinsbyer, som nu huser mere end to og en halv gange så mange borgere, svarende til en stigning på 178 pct., sammenlignet med 1921.
- I samme periode er indbyggertallet i hovedstaden godt fordoblet, svarende til en stigning på 111 pct.
- Urbaniseringen de seneste 100 år har således medført befolkningsforskydninger, som har været stærkest mod de største provinsbyer, sammenlignet med hovedstadsområdet.
- For 100 år siden boede 23 pct. af befolkningen i hovedstadsområdet, og 18 pct. af befolkningen boede i de største provinsbyer, mens andelen nu er næsten lige store med 28 pct. for hovedstadsområdet og 27 pct. for de største provinsbyer.

Indhold

1	Baggrund og indledning	2
1.1	Urbanisering og dobbelturbanisering.....	2
2	Metode og data.....	3
2.1	Statistikbanken	3
2.2	Folkemængden – Statistiske meddelelser.....	3
2.3	Konsistens over tid	3
3	Resultater	4
3.1	Overordnet udvikling i folketallet.....	4
3.2	Fordelingen af befolkningen	5
3.3	Udviklingen har svinget meget	6
3.4	Perioden 1971 til 1996.....	6
3.5	Perioden 1996 til 2016.....	7
	Bilag 1 – Beskrivelse af datagrundlaget	8
	Bilag 2 – Udbygningen af s-togsnettet	10
	Bilag 3 – Udviklingen i folketallet for de største provinsbyer.....	11

Dato: 17. marts 2022

Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 2 af 11

1 Baggrund og indledning

1.1 Urbanisering og dobbelturbanisering

Når snakken falder på urbanisering i Danmark, kan det let blive med et billede af hovedstaden mod resten af landet, og især de egentlige landområder. Det kan jo også godt afspejle tendensen de senere år. Men hvordan er billedet, hvis der ses i et længere historisk tidsperspektiv.

Hvordan er den mere lokale urbanisering, med flytning mod de større regionale bycentre, forløbet? Hvilke befolkningsforskydninger fulgte med?

I dette notat afdækkes udviklingerne i folketallet de seneste 100 år, for hovedstadsområdet, de største provinsbyer og resten af landet.

I afsnit 2 skitseres metode og datagrundlag. I afsnit 3 præsenteres hovedresultaterne. Bilagene redegør i detaljer for datagrundlag og uddyber metoden til at afgrænse hovedstadsområdet.

2 Metode og data

Af hensyn til overskueligheden indgår kun data for folketallet for hvert femogtyvende år.

I det følgende beskrives datagrundlag og metoder. Bilagene indeholder tabeller med bagvedliggende data og en uddybning af metoden.

2.1 Statistikbanken

Folketal for byområder er hentet fra Danmarks Statistik, som offentliggøres årligt i statistikbanken. Seneste årgange findes i statistikbankens tabel BY1.

2.2 Folkemængden – Statistiske meddelelser

Folketallene for perioden 1921 til 1966 findes i publikationsserien Folkemængden fra Danmarks Statistik. De er alle tilgængelige på Danmarks Statistiks hjemmeside.

Opgørelserne baserer sig på de regelmæssigt afholdte folke- og boligællinger. Det er spørgeskemabaserede opgørelser, som afholdtes ca. hvert femte år.

2.3 Konsistens over tid

Samlet set vurderes, at det tilgængelige datamateriale udgør et solidt grundlag for at basere analysen af byfolketallene, på en tidsserie som dækker perioden 1921 til 2021, *jf. bilag 3*. Der er tale om opgørelser pr. primo året, som dog for årene frem til 1966 dateringsmæssigt er tilnærmede primoopgørelser.

Dato: 17. marts 2022

Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 3 af 11

3 Resultater

3.1 Overordnet udvikling i folketallet

I perioden fra 1921 til 2021 steg folketallet i Danmark med 79 pct., *jf. figur 3.1 og tabel 3.1*. Det dækker over forskellige udviklinger, for forskellige typer af bymæssighed.

Dato: 17. marts 2022

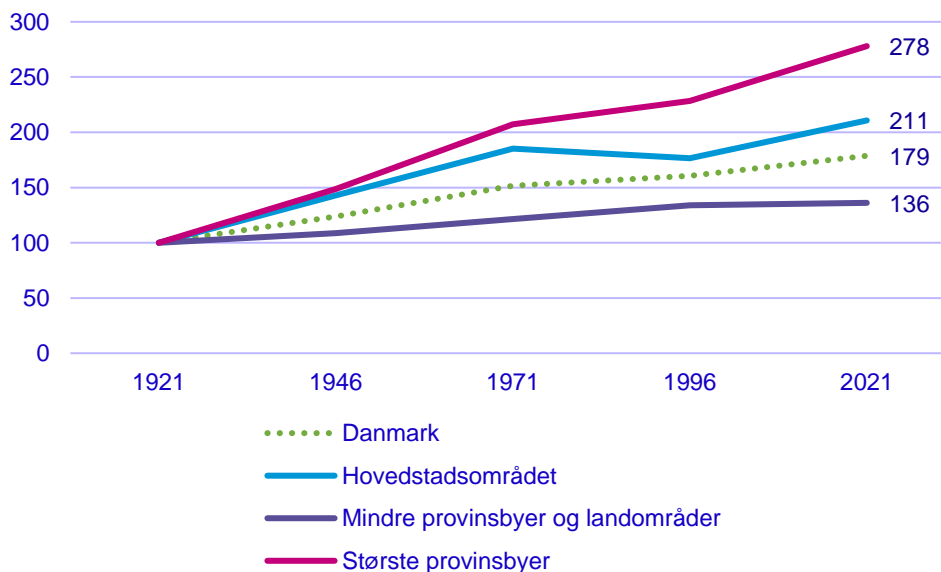
Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 4 af 11

Figur 3.1: Udviklingen i folketallet, niveau 1921 = indeks 100

Note: De 24 største provinsbyer er defineret som de byer der har mindst 20.000 indbyggere i 2016.
Kilde: Statistikbanken BY1, BEF4 og BEF44, Folkemængden – Statistiske Meddelelser fra Danmarks Statistik

Tabel 3.1: Folketal og andel (i kursiv) af befolkningen i pct.

Område	1921	1946	1971	1996	2021	Udvikling seneste 100 år
Danmark	3.267.831 <i>100%</i>	4.045.232 <i>100%</i>	4.950.598 <i>100%</i>	5.251.027 <i>100%</i>	5.840.045 <i>100%</i>	+79 pct.
Hovedstadsområdet	765.600 <i>23%</i>	1.094.031 <i>27%</i>	1.417.158 <i>29%</i>	1.352.106 <i>26%</i>	1.613.325 <i>28%</i>	+111 pct.
Mindre provinsbyer og landområder	1.923.825 <i>59%</i>	2.091.716 <i>52%</i>	2.334.378 <i>47%</i>	2.577.011 <i>49%</i>	2.618.734 <i>45%</i>	+36 pct.
29 største provinsbyer	578.406 <i>18%</i>	859.485 <i>21%</i>	1.199.062 <i>24%</i>	1.321.910 <i>25%</i>	1.607.986 <i>27%</i>	+178 pct.

Note: De 29 største provinsbyer er defineret som de byer der har mindst 20.000 indbyggere i 2021.
Kilde: Statistikbanken BY1, BEF4 og BEF44, Folkemængden – Statistiske Meddelelser fra Danmarks Statistik

Der er i 2021, udover hovedstadsområdet, 29 byer med flere end 20.000 indbyggere. Heriblandt er Aarhus den største, mens Skive er den mindste. Det samlede folketal for de 29 største provinsbyer er de seneste 100 år steget med 178 pct. *jf. figur 3.1 og tabel 3.1*. Folketallet var i 1921 578.000 og frem mod 2021 steg det til 1.608.000.

I samme periode steg folketallet for hovedstadsområdet med 111 pct., fra 766.000 til 1.613.000 indbyggere. Således har væksten i folketallet været højere for hovedstadsområdet og især stor for de største provinsbyer, sammenlignet med Danmark som helhed.

For de mindre provinsbyer og landområderne har stigningen i folketallet de seneste 100 år kun været på 36 pct.

Bilagene indeholder detaljerede tabeller med folketal for byerne og for hovedstaden.

Dato: 17. marts 2022

Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

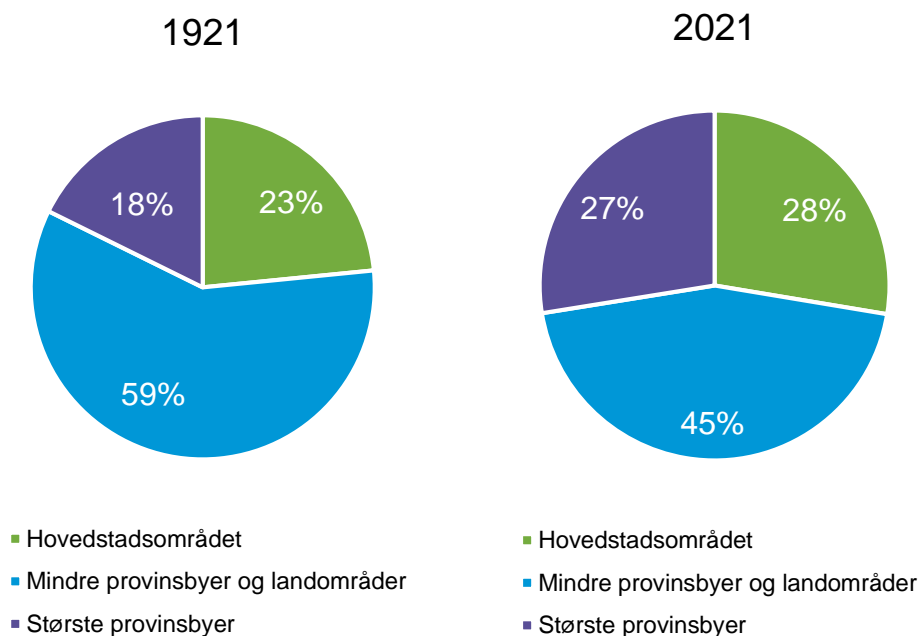
Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 5 af 11

3.2 Fordelingen af befolkningen

Tidligere boede en større andel af befolkningen på landet, sammenlignet med i dag. Der er dermed i løbet af de seneste 100 år sket en kondensering af befolkningen i byområderne. I 2021 boede 55 pct. af befolkningen i enten hovedstadsområdet, eller i en af de største byområder, *jf. figur 3.2*. Pågældende områder husede kun 41 pct. af befolkningen i 1921. Det er især de 29 største provinsbyer, som står for en voksende andel af befolkningen. Her bor i 2021 godt hver fjerde, svarende til 27 pct., mod kun knap hver femte i 1926, svarende til 18,3 pct., *jf. figur 3.2*. Der bor nu næsten lige så mange borgere i de 29 største provinsbyer, som i hovedstadsområdet som helhed.

Figur 3.2: Andel af befolkningen fordelt på hovedstadsområdet, større provinsbyer og resten af landet, i pct.

Note: De 29 største provinsbyer er defineret som de byer der har mindst 20.000 indbyggere i 2021.
Kilde: Statistikbanken BY1 og Folkemængden 1925 – Statistiske Meddelelser fra Danmarks Statistik

Overordnet set, så har en betydelig del af befolkningen boet i hovedstadsområdet i hele perioden. Det største skifte har været i befolkningsandelene

for de største provinsbyer. De står nu for en betydeligt større andel af befolkningen, hvilket er sket på bekostning af de mindre byer og landområderne, som kun i mindre grad har fået del i befolkningsvæksten.

3.3 Udviklingen har svinget meget

Befolkningsvæksten har varieret betydeligt i forskellige delperioder siden 1916, *jf. figur 3.3*. Størst vækst i befolkningen fandt sted i efterkrigsårene fra 1946 til 1971. Her var der betydelig vækst i alle tre grupper af bymæssighed, men især stor i hovedstadsområdet og blandt de største provinsbyer. Det hænger naturligt sammen med yderligere mekanisering i landbruget, som frigjorde arbejdskraft, som søgte mod de nye industriarbejdspladser i byerne.

Dato: 17. marts 2022

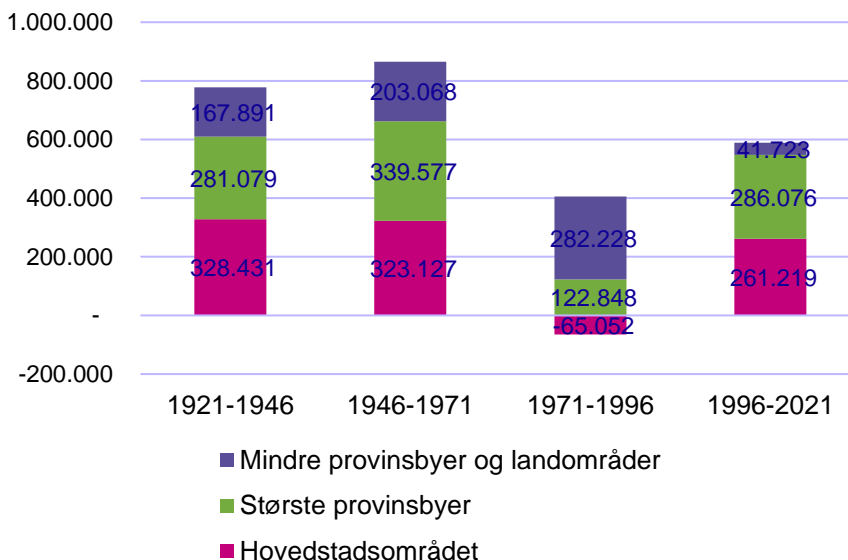
Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 6 af 11

Figur 3.3: Udviklingen i folketallet

Note: De 29 største provinsbyer er defineret som de byer der har mindst 20.000 indbyggere i 2016.
Kilde: Statistikbanken BY1, BEF4 og BEF44, Folkemængden – Statistiske Meddelelser fra Danmarks Statistik

3.4 Perioden 1971 til 1996

Folketallet for hovedstadsområdet voksede betydeligt i perioden frem til midten af 60'erne. Herefter var væksten beskeden. I perioden 1971 til 1996 var det samlede folketal for hovedstadsområdet faldende. Det dækker over et betydeligt fald i folketallet for de centralt beliggende kommuner, Københavns, Frederiksberg og Gentofte Kommuner. I samme periode havde de omegnskommuner som udgør resten af hovedstadsområdet en betydelig stigning i folketallet, som bevirkede at den samlede nedgang for hovedstadsområdet kun var 65.000 borgere.

I perioden 1971 til 1996 voksede folketallet i de største provinsbyer med 15,0 pct. Det drejer sig især om Ølstykke-Stenløse og Kolding, som begge havde vækst i folketallet på mere end 25 pct. i den periode, *jf. bilag 3*. Dernæst kommer Silkeborg, Holstebro, Holbæk og Ringsted, som alle havde en vækst på mellem 20 pct. og 25 pct.

For de mindre byer og landområderne var væksten i perioden 1971 til 1996 på 10 pct.

3.5 Perioden 1996 til 2016

For perioden 1996 til 2021 voksede folketallet i Danmark med knap 600.000 indbyggere. Det var en vækst, som var omtrent ligeligt fordelt mellem hovedstadsområdet og de største provinsbyer, *jf. figur 3.3*, mens de mindre provinsbyer og landområder kun havde en beskedne stigning i folketallet.

Dato: 17. marts 2022

Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 7 af 11

Bilag 1 – Beskrivelse af datagrundlaget

Samlet set vurderes, at det tilgængelige datamateriale udgør et solidt grundlag for at basere analysen af folketallene i byerne, på en tidsserie som dækker perioden 1921 til 2021. Der er tale om opgørelser pr. primo året, som dog for årene 1921 til 1966 dateringsmæssigt er tilnærmede primoopgørelser. Folketal for de største provinsbyer fremgår af *bilag 3*.

Metodemæssigt har opgørelsen af byfolketal været fuldstændig konsistent siden byopgørelsen for 1976. Den geografisk afgrænsning af bypolygonerne følger FN-definitionerne. Statustidspunktet er for hvert af årene 1. januar.

I bemærkningerne til tabellerne for 1966, anvendes næsten enslydende afgrænsninger af sammenhængende byområder, som tilfældet er for de senere årgange, *jf. boks B.1*. Statustidspunktet er den 27. september 1965, som i analysen betragtes som primo 1966.

Boks B.1: Formuleringer fra dokumentationen af 1966-opgørelsen

Ved afgrænsningen af de bymæssigt bebyggede områder i sognekommunerne har man fulgt den på det nordiske statistiske chefmøde i 1960 fastsatte definition, hvorefter en bymæssig bebyggelse er en sammenhængende bebyggelse med mindst 200 indbyggere. At bebyggelsen er sammenhængende, vil sige, at afstanden mellem husene normalt ikke overstiger 200 m, med mindre afbrydelsen i bebyggelsen skyldes offentlige anlæg, kirkegårde, idrætspadser, erhvervmæssige anlæg o. lign. Denne definition vil også dække den af Forenede Nationers statistiske komite anbefalede afgrænsning af tætbebyggede områder (localities).

Som forstæder til provinsbyer regnes bebyggede områder i sognekommunerne, som danner en direkte fortsættelse af bebyggelsen i en tilgrænsende provinsby, hvilket vil sige, at der ikke er afbrydelse på mere end 200 m, bortset fra sådanne afbrydelser, der skyldes offentlige anlæg, kirkegårde, idrætspadser, erhvervmæssige anlæg o. lign. Provinsbyerne omfatter i alle tilfælde hele det administrativt fastlagte område, uanset om der heri måtte være områder, der ikke er fuldt udbyggede.

Befolkningsstørrelserne for 1920'erne til og med 1950'erne er opgjort på baggrund af folketællingerne. Beskrivelsen er dog først formuleret i 1956-publikationen, hvor det anføres, at afgrænsningen af byerne laves ved 250 indbyggere, *jf. boks B.2*, og ikke som senere ved 200 indbyggere. Det har dog ikke betydning for analyserne dokumenteret i dette notat, da de små byer i begge tilfælde regnes med til 'de mindre provinsbyer og landdistrikterne'.

Afgrænsningen af forstadsbebyggelserne er ikke så præcist formuleret i 1956-publikationen, da der her blot anføres, at bebyggelsen skal være i 'direkte fortsættelse' af hovedbyen, *jf. boks B.2*. Det må dog lægges til grund, at der afgrænsningsmæssigt ikke er betydelige forskelle. F.eks. regnes Brand-Sdr. Årslev, Holme-Tranbjerg, Vejlbj-Risskov, Viby og Åby med som forstæder til Aarhus i 1966. Det er også tilfældet i 1976 opgørelsen.

Dato: 17. marts 2022

Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 8 af 11

Dato: 17. marts 2022

Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 9 af 11

Boks B.2: Formuleringer fra dokumentationen af 1956-opgørelsen

Som kriterium for en bymæssig bebyggelse (stationsby og lign.) er opstillet følgende betingelser: bebyggelsen skal være sammenhængende, af bymæssig karakter og skal desuden have mindst 250 indbyggere.

Som kriterium for en forstadsbebyggelse er opstillet kravet om, at bebyggelsen skal have bymæssig karakter og danne en direkte fortsættelse af bebyggelsen i den tilgrænsende købstad; men alle sådanne bebyggelser betragtes som forstæder uanset indbyggertallets størrelse.

Tællingsskemaerne omfattede alle personer, der som det formuleres i 1956-publikationen "havde opholdt sig på tællingsstedet natten til den 1. oktober 1955, også selv om de kun var midlertidigt til stede, og tillige alle de personer, som havde fast bopæl på tællingsstedet, uanset om de opholdt sig i en anden kommune her i landet eller i udlandet." Personer som kun er midlertidigt til stede, vil formodentligt også kunne have talt med på den faste bopæl, de måtte have andetsteds. I hvilken udstrækning det kan have givet anledning til dobbelttælling af personer, gives der dog ingen oplysninger om i publikationen. Det må dog være af uvæsentligt omfang, da opgørelserne jo udgjorde det officielle Danmarks bud på en befolkningsopgørelse. Opgørelserne betragtes som tilnærmede primoopgørelser, selvom tællingen faktisk hidrører fra 1. oktober året før. Undtagelsesvis er 1921-befolkningen opgjort pr. 1. februar i året.

Opgørelsen for 1926 er lavet pr. 5. november 1925, og betragtes også som en primo-1926 opgørelse. Der er tale om en opgørelse af faktisk tilstedeværende personer. Dog anføres, at dobbelttælling ikke helt kan udelukkes. Derfor har 1926-opgørelsen den samme type forbehold som de senere tællingsskemabaserede opgørelser. Det vurderes dog også her at være et godt, og i al fald det bedste, bud på en befolkningsopgørelse.

Hovedstadsområdet

Hovedstadsområdet har været afgrænset på forskellig vis i forskellige perioder. Derfor er der udviklet en ny tidskonsistent definition til brug for denne analyse, hvorved metoderne til opgørelserne af provinsbyernes folketal inklusive forstæder tilnærmes. Hovedstadsområdet består i 2016 af landsdel Byen København og de kommuner, hvor flere end 20 pct. af de beskæftigede har arbejdsplads i landsdel Byen København. Afgrænsningen kan ses i analyserapporten Danmark i Forandring ved figur 3.16. *Bilag 2* indeholder en oversigt over udvidelserne af s-tognettet og angiver, hvordan det afspejles i afgrænsningen af hovedstadsområdet.

Da byområder er dynamiske og typisk vokser over tid, afgrænses hovedstadsområdet dynamisk hen over den årrække, der indgår i analysen. Fra 1921, som er det tidligste år analysen dækker, består hovedstadsområdet af

København og Frederiksberg Kommuner, og de kommuner som tidligere udgjorde Københavns Amt samt kommunerne langs kystbanen til og med Fredensborg.

Hovedstadsområdet udvides i løbet af perioden, med de kommuner der infrastrukturelmæssigt forbindes til København i form af s-tognettet. Den historiske udvikling for s-tognettet og den betydning for afgrænsningen af hovedstadsområdet er gengivet i *bilag 2*. Mange af byområderne som er del af hovedstadsområdet, består af hele kommuner eller næsten hele kommuner. Derfor opgøres folketallene for hovedstadsområdet på basis af kommunernes folketal.

Dato: 17. marts 2022

Sags ID: SAG-2021-04407
Dok. ID: 3144771

E-mail: JACH@kl.dk
Direkte: 3370 3743

Weidekampsgade 10
Postboks 3370
2300 København S

www.kl.dk
Side 10 af 11

Bilag 2 – Udbygningen af s-togsnettet

Tabel B2.1: Udbygningen af s-togsnettet og betydningen for afgrænsningen af hovedstadsområdet

Del af s-togsnettet	Betydning for afgrænsningen af hovedstadsområdet
Køge Bugt-banen mellem Køge og Dybbølsbro (strækningen Dybbølsbro–Vallensbæk åbnet i 1972, forlænget til Hundige i 1976, forlænget til Solrød Strand i 1979, forlænget til Køge i 1983)	Vallensbæk regnes med fra 1966 og Ishøj, Greve og Solrød regnes med fra 1976
Høje Taastrup-banen mellem Høje Taastrup og Valby (strækningen Valby–Glostrup åbnet 1953, forlænget til Taastrup i 1963, i 1986 forlænget til Høje Taastrup)	Høje-Taastrup regnes med fra 1966
Frederikssundbanen mellem Frederikssund og Valby (strækning Valby–Vanløse åbnet i 1941, forlænget til Ballerup i 1949, forlænget til Frederikssund i 1989 – dog kun med enkeltspor mellem Ballerup og Veksø frem til 2000 og mellem Veksø og Frederikssund frem til 2002)	Ballerup regnes med fra 1956
Hareskovbanen mellem Farum og Svanemøllen (1906, opgraderet til S-tog 1977).	Furesø regnes med fra 1966
Nordbanen mellem Hillerød og Hellerup (strækning Hellerup–Holte åbnet i 1936, forlænget til Hillerød i 1968)	Allerød regnes med fra 1966

Kilde: <https://da.wikipedia.org/wiki/S-tog>

Bilag 3 – Udviklingen i folketallet for de største provinsbyer

Dato: 17. marts 2022

 Sags ID: SAG-2021-04407
 Dok. ID: 3144771

Tabel B3.1: Udvikling i folketallet for urbaniseringstyper og specifikt for de største provinsbyer med forstæder

 E-mail: JACH@kl.dk
 Direkte: 3370 3743

	1921	1946	1971	1996	2021	Ændring seneste 100 år
Danmark	3.267.831	4.045.232	4.950.598	5.251.027	5.840.043	+79%
Hovedstadsområdet	765.600	1.094.031	1.417.158	1.352.106	1.613.325	+111%
	23%	27%	29%	26%	28%	
Mindre provinsbyer og landområder	1.923.825	2.091.716	2.334.378	2.577.011	2.618.734	+36%
	59%	52%	47%	49%	45%	
Samlet for provinsbyer med mindst 20.000 indbyggere	578.406	859.485	1.199.062	1.321.910	1.607.986	+178%
	18%	21%	24%	25%	28%	
Aarhus	86.637	137.722	188.379	213.826	282.910	+227%
Odense	63.159	104.391	135.663	144.518	180.760	+186%
Aalborg og Nørresundby	61.734	97.440	120.334	118.500	142.937	+132%
Esbjerg	25.110	43.803	67.484	73.331	72.044	+187%
Randers	32.641	46.490	57.920	55.916	62.623	+92%
Kolding	20.571	27.660	40.894	52.207	61.222	+198%
Horsens	27.588	33.547	44.249	47.755	59.966	+117%
Vejle	24.741	34.262	42.263	47.374	58.777	+138%
Roskilde	18.596	24.062	39.823	42.154	51.793	+179%
Herning	8.855	16.285	30.583	29.199	50.531	+471%
Silkeborg	12.984	20.955	29.836	36.487	48.369	+273%
Helsingør	23.570	29.599	41.252	44.007	47.389	+101%
Næstved	13.527	20.441	34.201	38.761	43.890	+224%
Viborg	14.244	20.740	27.054	31.239	41.079	+188%
Fredericia	17.240	22.963	32.702	29.255	40.814	+137%
Køge	5.971	10.220	21.466	32.780	38.155	+539%
Holstebro	8.423	13.491	25.250	30.463	36.805	+337%
Slagelse	15.280	20.466	26.052	30.483	34.118	+123%
Hillerød	8.817	14.023	22.589	26.692	33.698	+282%
Holbæk	11.198	13.701	18.644	22.601	29.226	+161%
Sønderborg	8.870	14.819	25.193	26.232	27.702	+212%
Svendborg	17.243	21.512	23.900	27.372	27.054	+57%
Hjørring	10.945	14.129	20.717	24.729	25.741	+135%
Ringsted	5.047	8.749	14.649	17.714	22.941	+355%
Frederikshavn	13.397	16.827	24.848	24.935	22.862	+71%
Ølstykke-Stenløse	960	1.050	4.701	11.977	22.147	+2207%
Haderslev	13.149	17.583	20.502	21.026	22.032	+68%
Skive	7.909	12.555	17.921	20.377	20.401	+158%

 Weidekampsgade 10
 Postboks 3370

Side 11 af 11